

ПРЕДИКАТИ ЗА СЪСТОЯНИЕ: СВОЙСТВА И ЛИНГВИСТИЧНИ ТЕСТОВЕ¹

SVETLA KOEVA

BAS Institute for Bulgarian Language

STATE PREDICATES: PROPERTIES AND LINGUISTIC TESTS. The study presents linguistic tests for diagnosing Zeno Vendler's verb classes, illustrated by selected Bulgarian verbs. The tests are divided into three groups, according to grammatical aspectuality, durativity and telicity, and agentivity. The research reveals that tests which rely on semantic compatibility at the lexical level (and not on semantic compatibility between lexical and grammatical level) are applicable for both English and Bulgarian. The research methodology is also based on Emmon Bach's and David Dowty's classifications of verb classes in which stage-level and individual-level predicates are distinguished, with a focus on agentivity in Dowty's approach, as well as on Donald Davidson's representation of action verbs as predicates with a hidden event argument. This theory has been refined by Claudia Maienborn to include a formal description of state predicates representing the ontological difference between two kinds of states: state verbs that denote true Davidsonian eventualities (Davidsonian states) and stative verbs that resist a Davidsonian analysis (Kimian states). These theoretical considerations allow to describe states as a heterogeneous class and provide reliable means for distinguishing different types of states.

Keywords: state predicates, linguistic diagnostic test, stage-level and individual-level predicates, Davidsonian states, Kimian states

1. УВОД

Многократно е посочвано, че деленето на ситуациите от действителността на статични и динамични произтича от Аристотел (Kennedy 1963: 173–183; Dowty 1979: 52–53; Rothstein 1999: 2 и др.), а в по-ново време като изходна се налага класификацията на Зено Вендлер (Vendler 1957), която се основава на следните свойства: промяна

¹ Настоящият текст е резултат от изпълнението на научната програма на проекта *Онтология на ситуациите за състояние – лингвистично моделиране. Съпоставително изследване за български и руски*, подкрепен от Фонд *Научни изследвания* (Договор № КП-06-П РУСИЯ-78) по *Програма за двустранно сътрудничество България–Русия 2020 г.*

(change) със стойности *динамичност* (dynamicity) – с определена или неопределена промяна (definite – indefinite change), и *статичност* (stativity); продължителност във времето (temporal extent) със стойности *продължителност* (durativity) и *мигновеност* (punctuality); дефинирана крайна точка (homogeneity) със стойности *пределност* (telicity) и *непределност* (atelicity), и съдържа четири ситуационни типа:

- състояния (states) – продължителни статични ситуации, които са непределни;
- дейности (activities) – продължителни динамични ситуации, които са непределни;
- изпълнения или осъществявания (accomplishments) – продължителни динамични ситуации, които са пределни;
- постижения (achievements) – мигновени динамични ситуации, които са пределни.

Както се посочва, състоянията могат да възникнат в резултат от промяна, но сами по себе си не включват промяна. Състоянията продължават определен *период от време* (Vendler 1967: 103), но не изразяват процес и *не могат да бъдат определени като действия* (Vendler 1967: 106).

Класификацията на Зено Вендлер е последвана от различни по-подробни класификации на ситуационните типове (Dowty 1979: 184; Bach 1986: 6; Paducheva 1996: 107; Van Valin & LaPolla 1997: 115–117 и др.), но обичайното деление е между състояние и всички останали типове, като, разбира се, самите състояния също не са хомогенен клас.

В съвременните изследвания за събитийната структура често вместо термина *събития* (events) се използва терминът *eventualities* (Bach 1986: 6) със значение *ситуации* (от действителността) с *темпорална структура*. В настоящото изследване използваме термина *ситуация* (от действителността), като приемаме, че базовата ситуация се изразява от предиката и аргументите и може да бъде модифицирана от неограничено множество незадължителни лексикални модификатори (с адвербиални характеристики) или от граматични модификатори (например темпорални характеристики, изразени на морфологично равнище). За означаване на различните групи предикати при класификация на ситуациите (от действителността) използваме термина *ситуационен тип* (eventuality type), тъй като, както се отбелязва, този термин е по-неутрален (Filip 1999: 15) в сравнение с термини като *аспектуални класове* (Dowty 1979: 32), *лексикално-аспектуални класове* (Rothstein 1999: 3) и др.

В рамките на предлаганото изследване се проследяват някои от тестовете за разграничаване на различните ситуационни типове с фокус върху състоянията. Основните цели са две: да се проследи в каква степен тестовете, които обичайно са

конструирани за английски (а в някои случаи и за руски), са валидни за българския език, и (въз основа на тях) да се открият семантичните характеристики, които са отличителни при дефинирането на ситуационния тип състояние и класовете предикати, които обединява.

Последователно ще бъдат разгледани някои от лингвистичните тестове, които се прилагат за разграничаване на ситуационните типове на Зено Вендлер, като за български тяхното действие ще бъде илюстрирано върху подобрена група глаголи за състояние с точно дефинирано значение. Ще бъдат проследени по-подробно класификациите на ситуационните типове на Емон Бах (Bach 1981) и на Дейвид Даути (Dowty 1979), в които се разграничават постоянни от временни състояния, като при класификацията на Дейвид Даути се въвежда и разграничение на базата на признака *агентивност*. Ще бъдат представени лингвистични тестове за определяне на постоянни и временни състояния (Raducheva 1996), които се основават на семантична съчетаемост на лексикално равнище и следователно се очаква да бъдат валидни и за български.

Класификацията на ситуационните типове се надгражда посредством пренасянето на анализа на Доналд Дейвидсън на глаголите за действие като предикати със скрит събитийен аргумент (Davidson 1967) към формалното описание на предикатите за състояние и противопоставянето на двата основни типа състояния: постоянни стативни предикати (кимианско състояние, състояние по Ким) и временни предикати за състояние (Дейвидсъново състояние, състояние по Дейвидсън¹) (Maienborn 2005; Maienborn 2019). По този начин различните ситуационни типове състояние се разглеждат в единна теоретична рамка, включително при изразяването им посредством глаголни предикати и предикативни прилагателни.

2. ЛИНГВИСТИЧНИ ТЕСТОВЕ ЗА СИТУАЦИОННИТЕ ТИПОВЕ НА ЗЕНО ВЕНДЛЕР

Накратко ще представим и коментираме част от съществуващите лингвистични тестове, които имат отношение към разграничаването на четирите ситуационни типа на Зено Вендлер с фокус върху ситуационния тип състояние. Използваме тестовете, които са обобщени от Дейвид Даути (Dowty 1979: 55) на базата на предходни изследвания (Ryle 1949; Vendler 1957; Kenny 1963; Lakoff 1965 и др.).

Един от основните проблеми при класификацията на ситуационните типове и на глаголните предикати (именните предикативи), които ги изразяват, е, че

1 В рамките на предикатите за състояние означаваме постоянните предикати с термина *стативни предикати*, а временните – с термина *предикати за състояние*.

примерите се посочват без дефиниция за значението, макар че в повечето случаи са многозначни и в различните си значения могат да принадлежат към различни класификационни групи. За да проверим валидността на (част от) предлаганите тестове за разграничаване на ситуационни типове за български (в частност на предикатите за състояние), използваме една от съществуващите класификации (Van Valin & LaPolla 1997: 115). Избира се по един представителен глагол за всяка група, като не се разглеждат предикативните прилагателни; предлага се кратка дефиниция на значението, с което се употребява глаголът; кратък пример, който илюстрира значението и в който глаголът е в 3 лице, единствено число, сегашно време, като се дават толкова примери, колкото синтактични структури се реализират със съответното значение.

Групи (предикати / предикативи) за състояние (Van Valin & LaPolla 1997: 115):

- състояние или положение (State or condition): *боледувам.*
‘прекарвам някакво заболяване’: *Момчето боледува от рахит.*
- съществуване (Existence): *съществувам.*
‘някой или нещо е налице’ (*Свидетелят / книгата*) *съществува.*
- местоположение (Pure location): *намирам се.*
‘на определено място съм’ (*Лодката / рибарят*) *се намира на брега.*
- възприятие (Perception): *гледам.*
‘възприемам със зрението си нещата около мене’: *Момчето гледа (ябълката / как ябълката пада).*
- знание (когнитивност) (Cognition): *зная.*
‘има знания, информация за някого или нещо; известно ми е’:
Момчето знае (името му / че огънят пари).
- желание (Desire): *искам.*
‘има желание нещо да се случи’: *Момчето иска (размяна / да се омъжиш за него).*
- пропозиционално отношение (Propositional attitude): *вярвам.*
‘убеден съм в съществуването или истинността на нещо’: *Момчето вярва (в духове / че има духове).*
- притежание (Possession): *имам.*
‘притежавам нещо, включително като природна даденост’: *Момчето има (квартира / добра памет).*
- вътрешно преживяване (Internal experience): *чувствам.*
‘изпитвам усещане посредством сетивата си’: *Момчето чувства (хлад / че / как) го пронизва хлад).*

- емоция (Emotion): *обичам*.
'изпитвам чувство на обич към някого или нещо': *Момчето обича (момчето / ягоди)*.
- атрибутивност / идентификация (Attributional / identificational): *висок е*.

Изброените по-долу лингвистични тестове ще бъдат проверени за избраните глаголи в посочените значения, като реалните примери са от Българския национален корпус¹, а в някои случаи са конструирани и допълнителни примери.

2.1. Граматичен тест за предикати за състояние

Глаголи, които са предикати за състояние, не образуват сегашно продължително време (в английски – Vendler 1957: 144; Dowty 1979: 55):

- 1.а. **John is knowing the answer*. (Dowty 1979: 55 – *know* (зная) в сегашно продължително време)
Джон знае отговора. (На български примерът е граматичен.)
- 1.б. *John is running*. (*run* (тичам) в сегашно продължително време)
Джон тича.
- 1.в. *John is building a house*. (Dowty 1979: 55 – *build* (строя) в сегашно продължително време)
Джон строи къща.

Изразяването на сегашно продължително време в английски не е възможно при постоянните стативни предикати, например **Jack is resembling Greta* (*Джак прилича на Грета* – Carlson 1977: 187), но може да се реализира, ако предикатът изразява епизодичност (Bach 1981: 77). Дейвид Даути (Dowty 1979: 173–180) също посочва, че съществуват предикати за състояние, които могат да се употребяват в сегашно продължително време в английски, и в такъв случай състоянието се интерпретира като сравнително краткотрайно или временно. Подобни употреби (в определен контекст и с неголяма честота) могат да бъдат обяснени според нас с транспозиция между граматични значения: когато формата за едно граматично значение се употребява със семантиката на друго граматично значение. Подобно е мнението, че ако глаголи за състояние се използват в сегашно продължително време в английски, това означава, че има превключване от статичност към динамичност и глаголите за състояние могат да изразяват дейности (Walkova 2012: 507):

1 Вж. Коева, Светла. „Българският национален корпус в контекста на световната теория и практика.“ В: Коева, Светла, съст. *Езикови ресурси и технологии за български*: 29–52. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2014.

2. *You are being silly.* (Walkova 2012: 507)

Държиш се глупаво.

Превключването към изразяване на динамичност от глаголи за състояние може да се осъществи, ако на съответния субект може да се припише съзнателно, волево (*volitional*) действие (Walkova 2012: 508).

Разглежданият тест има отношение към разграничаването на т. нар. постоянни (*individual-level*) и временни (*stage-level*) предикати (Carlson 1977: 170–171). Временните предикати изразяват (най-общо казано) временни или случайни свойства: *изморен съм, пиян съм, седя, лежа*, а постоянните – повече или по-малко постоянни или инхерентни свойства: *интелигентен съм, зная, обичам*. Постоянните предикати са предикати за състояние, т. е. те са постоянни състояния; повечето временни предикати не са предикати за състояние, ако са предикати за състояние, те са временни състояния.

Макар че този тест не е приложим директно за българския език, от него могат да се направят някои изводи. Семантичното съдържание на лексикално-граматичната категория *вид на глагола* в български се основава на отношението на действието към неговия предел, независимо от говорещото лице, глаголното лице и изказването (Kutsarov 2007: 551). Основното семантично противопоставяне е *цялостност – нецялостност* с главно значение на немаркирания член (несвършения вид) *процесност*. Маркиран член са свършените глаголи, означаващи цялостност, комплексност, компактност. Само пределните глаголи (при които действието е насочено към предел или стига до някакъв предел) са представени в свършен и несвършен вид (*стигна, стигам; обеля, обелвам*), а непределните глаголи (при които липсва указание за някакъв предел) са само несвършени (*зная, лежа, гранича*) (Nitsolova 2008: 248). Глаголите от вторичен несвършен вид наследяват семантичните характеристики на изходния глагол от свършен вид, от който са образувани. Посочва се също така, че *глаголната форма от несвършен вид има две значения: състояние и редица от състояния и събития, завършваща със състояние*, а от свършен вид – *събитие или редица от събития и състояния, завършваща със събитие* (Koseska-Tosheva & Satola-Stashkovyuk 2016). Стига се до обобщението, че: *несвършеният вид като немаркиран член на опозицията може да изразява както процеси и състояния (една и съща ситуация), така и събития (промяна на ситуацията) в определен контекст (сегашно историческо време и повторителност) [...] глаголите, които обозначават състояния (states) и непределни процеси (activities), са от несвършен вид и нямат съответствия от свършен вид* (Charalozova 2021: 16). Съществуват пределни видови двойки (означаващи пределни процеси, напр. *хвърля, хвърлям*) между глаголи от

първичен свършен вид и несвършени глаголи, образувани с наставки, с които се означават изпълненията (осъществяванията), и същински видови двойки (*намирам, намеря*) между глаголи от свършен вид и вторичен несвършен вид, с които се означават постиженията (Charalozova 2021: 16).

В заключение, от групата на глаголите за състояние може да се изключат всички глаголи от свършен вид и вторичен несвършен вид, което значително намалява броя на глаголите, които изразяват предикати за състояние. Приемаме, че едно от значенията на ситуационния тип състояние (постоянно състояние) отговаря на значението на част от първичните несвършени глаголи (*зная, мразя*) и на част от несвършените глаголи, които са производни, но нямат съответен глагол от свършен вид (образувани с представки от първични глаголи от несвършен вид (рядко): *принадлежа*; с наставка *-н-* от стари славянски корени: *мръзна*, или с наставки за несвършен вид от съществителни или прилагателни: *студувам, живея, младея*). Временно състояние също може да се изразява посредством първични несвършени глаголи (*лежа, спя*) и производни несвършени глаголи, които нямат съответен глагол от свършен вид и са образувани с наставки от първични глаголи от несвършен вид (рядко): *будувам*, и с наставки за несвършен вид от съществителни или прилагателни: *червенея, белея*. Тук трябва да се посочи, че някои от значенията на глаголите, които участват във видови двойки, се проявяват само в свършен или само в несвършен вид и има случаи, при които ситуация за състояние се реализира само с едно или с няколко от значенията на даден глагол в несвършен вид, например *означавам* със значение 'има определено значение', но не и със значение 'очертавам, определям, отбелязвам'.

2.2. Тестове за продължителност и предел

2.2.1. Предикатите за състояние могат да се употребяват с адвербиални изрази за продължителност като *for an hour* (*от един час* – Vendler 1957: 145; Dowty 1979: 60).

Тестът противопоставя състоянията и дейностите на изпълненията (осъществяванията) и постиженията: състоянията и дейностите могат да се свързват с адвербиални изрази, които означават продължителност, за разлика от изпълненията и постиженията: (*от един час / един час вярвах / тичах / *написах / *намерих*).

Тестът работи и за български, както се вижда от примерите (адвербиалните изрази за продължителност се свързват както със стативни предикати, така и с предикати за състояние), което е очаквано, тъй като се разчита на семантична съчетаемост на лексикално равнище, а не на семантична съчетаемост между лексикално и граматично равнище.

- 3.а. *От години боледува.*
- 3.б. *От дълги години съществува подводният град.*
- 3.в. *От години се намираше все на същото място.*
- 3.г. *От четири години гледаше все стената.*
- 3.д. *От две години знаем това.*
- 3.е. *От години искаше да отиде в Африка.*
- 3.ж. *От много години вярваше, че ...*
- 3.з. *От петнадесет години имаме спестовен влог.*
- 3.и. *От няколко минути чувстваше хлад.*
- 3.й. *От детските си години обичаше играта с кожени топки.*

Тестът е свързан със свойството *хомогенност*. Ако нещо се извършва (или е в дадено състояние) в определен период от време, то това предполага, че е било валидно във всеки един момент от този период (Dowty 1979: 79). В заключение, адвербиалните изрази за продължителност изразяват времеви интервал и тяхната съчетаемост е с предикати за състояние или действие (изразяващи продължителност и непределност).

2.2.2. Предикатите за състояние не могат да се употребяват с адвербиални изрази за пределност като *in an hour* (за един час) (Dowty 1979: 60).

Тестът противопоставя състоянията и дейностите на изпълненията (осъществяванията) и постиженията: състоянията и дейностите не могат да се свързват с адвербиални изрази, които означават пределност, за разлика от изпълненията и постиженията (за един час **вярвах / *тичах / написах / намерих*), и е валиден за български (отново причината е, че тестът се базира на семантична съчетаемост на лексикално равнище).

И при двата теста затруднение представлява употребата на съответните глаголи с различни значения, както и натрупването на допълнителни граматични значения, изразявани от различни граматични категории в български като време, вид на изказването, таксис.

2.3. Тестове за агентивност

Джордж Лейкф (Lakoff 1966) предлага тестове за диагностика на предикати за състояние, които могат да се използват и за диагностика на агентивност: възможността за образуване на императивни форми, възможността за комбиниране с глаголи като *force* (*принуждавам*) и *persuade* (*убеждавам*) и възможността за комбиниране с агентивно ориентирани адвербиални изрази.

2.3.1. Предикатите за състояние не могат да образуват императивни форми (в английски) за разлика от останалите видове предикати (Lakoff 1966: 2; Dowty 1979: 55).

4.а. **Know the answer!* (Dowty 1979: 55)

Знай / знайте отговора! (В български употребата е възможна в редица случаи.)

4.б. *Run!* (Dowty 1979: 55)

Тичай / тичайте!

Семантичното съдържание на категорията *наклонение* в български се основава на отношението на глаголното лице към действието (Andreychin 1983: 351; Kutsarov 2007: 280), което може да бъде субективно и обективно. С повелително наклонение се означава действие, което се извършва по волята (желанието) на говорещото лице (Andreychin 1983: 367; Kutsarov 2007: 280). Формата за повелително наклонение означава *иреално действие в момента на говоренето, което действие говорещият смята, че е възможно и необходимо да се извърши, понеже с изказването си той може да подтикне към това евентуалния вършител – лице, домашно животно или някакъв персонифициран предмет* (Nitsolova 2008: 405). Или с други думи, глаголната форма в повелително наклонение изразява действие, към което евентуалният одушевен вършител се подтиква от говорещия и следователно към момента на говорене не е настъпило (*същински императиви* – термин на автора). За български (за разлика от английски) синтетични и аналитични положителни и отрицателни форми и конструкции за повелително наклонение се образуват от всички глаголи почти без изключение (*вярвай, да вярвай!, нека вярвай, нека да вярвай, не вярвай, да не вярвай!, нека не вярвай, нека да не вярвай, стига си вярвал*) (Kutsarov 2007: 288–294); друг е въпросът дали повелителните форми се реализират с някои от значенията на съответните глаголи, с което се изразява състояние. Важно е уточнението, че с повелителните форми в български може да се означава *пожелание, когато говорещият смята, че е необходимо действието или състоянието да се реализира и желае това, макар че реално не може да подтикне към реализирането му* (Nitsolova, 2008: 405; *несъщински императиви* – термин на автора).

Срещат се много примери с глаголите, които са избрани за проверка (с изключение на глагола *намирам се*, за който примерите са по-редки):

5.а. *Боледувай и се самоунищожавай!*

5.б. *Стой си тук и съществувай!*

5.в. *Намирай се в страна, в която нямаш гражданство!*

5.г. *Гледай ръката ми! 'погледни!'*

- 5.д. *Знай, че ще дойде!* (Глаголът има засвидетелствано отделно значение в повелително наклонение: 'имам предвид нещо и не го забравям; помня'.)
 5.е. *Искай размяна!* 'поискай!
 5.ж. *Вярвай в невинността му!* 'повярвай!
 5.з. *Имай длани, мощни като пилони!*
 5.и. *Чувствайте радост и мъка!* 'почувствайте!
 5.й. *Обичайте неприятелите си!* 'заобичайте!

Изолирано от по-широкия контекст, в някои случаи е трудно да се определи значението, с което са употребени съответните глаголи: като пожелание без директен подтик от страна на говорещия (всички примери) или като транспозиционно значение на императивната форма на съответния глагол от свършен вид (5.г., 5.е., 5.ж, 5.и, 5.й.). Повелителни форми за пожелание без директен подтик са засвидетелствани и за глаголи за състояние в английски: *Love me tender!* (*Обичай ме нежно!*). Трябва да се обърне внимание на факта, че тестът, както е формулиран за английски, се отнася само до т. нар. същински императиви, които имат заповеден характер (Lakoff 1966: 4).

Тестът не е удобен за български, тъй като повелителни форми се образуват регулярно от глаголите за състояние и може да се употребяват като несъщински императиви, а в някои случаи и транспозиционно със значението на съответния глагол от свършен вид. Доколкото и заповедите, и пожеланията се отнасят към одушевени същества (най-често човек), несъщинските императиви се реализират при предикати с одушевен субект. Причината тестът да не може да се прилага директно е същата: разчита се на комбинацията между лексикално и граматично значение, което в различните езици се изразява по различен начин.

2.3.2. Предикатите за състояние не могат да бъдат компоненти на глаголи като *force* (*принуждавам*) и *persuade* (*убеждавам*) за разлика от останалите видове предикати (Lakoff 1966: 8; Dowty 1979: 55).

- 6.а. **John forced Harry to know the answer.* (Dowty 1979: 55)
 **Джон принуди Хари да знае отговора.*
 6.б. *John persuaded Harry to run.* (Dowty 1979: 55)
Джон убеди Хари да тича.

За проверяваните глаголи може да се конструира контекст, в който да се реализират като компоненти на *принуждавам* или *убеждавам*, но реалните примери са много редки: *принуждава го / убеждава го / да боледува наужким / да съществува в името на децата си / по това време да се намира в Париж / да гледа към него / да знае повече / да иска повече / да вярва в това / да има квартира, подходяща за момичета*

/ да чувства съжаление към ближните / да ги обича. С други думи, ако съществува потенциална ситуация, в която дадено състояние може да се реализира, то изреченията са възможни.

Подобни примери с предикати за състояние, които се реализират като компоненти на глаголи като *принуждавам* или *убеждавам*, са засвидетелствани и за английски.

7. *Terry persuaded Jane to love her husband.* (Olsen 1997: 37)
 Тери убеди Джейн да обича съпруга си.

2.3.3. Предикатите за състояние не се употребяват с наречия като *deliberately* (съзнателно, умишлено, нарочно, преднамерено) и *carefully* (внимателно, старателно) (Lakoff 1966: 10; Dowty 1979: 55) за разлика от останалите видове предикати.

- 8.a. **John deliberately knew the answer.* (Dowty 1979: 55)
 *Джон съзнателно знаеше отговора.
 8.б. *John ran carefully.* (Dowty 1979: 55)
 Джон тича внимателно.
 8.в. *John carefully built a house.* (Dowty 1979: 55)
 Джон старателно построи къща.

За български могат да бъдат открити реални примери за някои от тестваните глаголи:

- 9.a. *Може би той не го знаеше съзнателно.*
 9.б. *Тази жена съзнателно искаше да го провокира.*

За останалите глаголи от проверяваната група могат да се конструират примери с наречия като *съзнателно* и *умишлено* (*съзнателно / умишлено боледува две седмици вместо една / съществува мизерно / се намира на петия етаж / гледа към него / вярва в духове / има две къщи / чувства ненавист към него / не го обича*), тъй като наречията в този случай характеризират когнитивно състояние независимо дали с глагола се означава когнитивно или физическо състояние. С наречия за начин, които предполагат агентивен вършител, като *старателно*, *внимателно* няма възможност за свързване с глаголи за състояние и това може да се приеме за успешен тест при идентифицирането на предикати за състояние с одушевен субект (обикновено човек): *старателно / внимателно* – **боледува две седмици вместо една / *съществува мизерно / *се намира на петия етаж / гледа към него / *вярва в духове / *има две къщи / *чувства ненавист към него / *го обича*). Глаголът *гледам* се съчетава с агентивни адвербиални изрази за начин, тъй като единствен от избраните за теста глаголи принадлежи към т. нар. временни предикати за състояние.

3. ПО-ПОДРОБНИ КЛАСИФИКАЦИИ НА СИТУАЦИОННИТЕ ТИПОВЕ (ЕМОН БАХ И ДЕЙВИД ДАУТИ)

Посочва се, че (лингвистичните) тестове за различаване на четирите класа глаголи (на Зено Вендлер, бел. на авт.) не дават напълно непротиворечиви резултати (Dowty 1979: 65–66). Една от причините е, че класовете са много общи и всъщност обединяват нееднородни представители.

При класификацията на Емон Бах (Bach 1981) ситуационните типове се разделят на състояния и несъстояния. Състоянията, от своя страна, се делят на динамични (*седя, стоя, лежа* и др.) и статични (*пиян съм, в Ню Йорк съм, имам, обичам, приличам на* и др.) въз основа на това дали могат да образуват продължителни темпорални форми в английски език: само динамичните предикати за състояние могат свободно да образуват продължителни форми. Противопоставянето между динамични и статични предикати за състояние кореспондира с делението на временни (*stage-level*) и постоянни предикати (*individual-level*) (Carlson 1977: 170–171). Постоянните предикати са свързани постоянно с аргументите си независимо от времето, атемпорално. Временните предикати са епизодични, пространствено-временни отрязъци.

Няколко основни характеристики на класификацията на Емон Бах я правят значима: класификацията не използва агентивността като диференциращ признак за разлика от други класификации и се основава на разликата между състояния и останалите ситуационни типове, нещо, което не е основополагащо при другите класификации (Filip 1999: 40).

Дейвид Даути предлага класификация на ситуационните типове, която се основава на следните темпорални характеристики: *момент (momentary)* и *интервал (interval)*; *промяна (change)* или *липса на промяна (no change)*; *определена промяна (definite change)* и *неопределена промяна (indefinite change)*; *единична промяна (singular change)* и *комплексна промяна (complex change)*; *агентивност (agentive)* и *неагентивност (non-agentive)* (Dowty 1979: 184). Така предикатите се разделят на състояния, действия, комплексна промяна на състояния (изпълнения или осъществявания) и единична промяна на състояния (постижения). Основен критерий за различаване на ситуационните типове е промяната, а агентивността се наслаждава към останалите четири типа и те се класифицират допълнително като агентивни и неагентивни. Предикатите за състояние се делят на неинтервални предикати (терминът е на автора – *momentary*): временни състояния (*stage-level statives: на масата съм, заспал съм*), които се изразяват с предикативи, и постоянни състояния (*individual-level statives: зная, харесвам, интелигентен съм*), и на интервални състояния (*interval*

statives), които са временни предикати без промяна (*стоя, седя, лежа*) (Dowty 1979: 163–184). Индикатор за разликата между неинтервалните и интервалните предикати е възможността да се образуват продължителни темпорални форми за английски, като интервални са част от предикатите за състояние и всички останали предикати.

Двата класа неинтервални състояния кореспондират съответно с предикативи за състояние и с постоянните стативни предикати (*individual-level*), докато всички интервални предикати кореспондират с временните предикати (*stage-level*) в теоретичния апарат на Грегъри Карлсън (Carlson 1977).

Неинтервалните и интервалните състояния могат да бъдат с одушевен или с неодушевен субект и ако се срещат с одушевен субект, може да са агентивни: *be polite* (*учтив съм*), *be a hero* (*герой съм*)¹, *belong here* (*принадлежи към*), *sit* (*седя със субект човешко същество*), и да образуват продължителни времена в английски (Dowty 1979: 184). Според нас по-подходяща вместо *агентивност* е характеристиката *съзнателен вършител*, за която необходима предпоставка е одушевеността (човек), а не агентивността. Можем да различим следните случаи при предикатите за състояние:

- одушевеност, – съзнателност: *блести, белее се*;
- + одушевеност, – съзнателност: *принадлежи, намирам се*;
- + одушевеност, + съзнателност: *гледам към, слушам*.

Ако се комбинира казаното досега, ситуационните типове се делят на неинтервални и интервални, неинтервалните ситуационните типове (с постоянно свойство) могат да бъдат само състояния. Интервалните ситуационни типове се делят на интервални състояния (временни състояния) и интервални събития (всички останали типове предикати освен състоянията).

4. ЛИНГВИСТИЧНИ ТЕСТОВЕ ЗА РАЗЛИЧАВАНЕ НА ВРЕМЕННИ И ПОСТОЯННИ СЪСТОЯНИЯ

Елена Падучева (Paducheva 1996: 137–141) предлага няколко теста за разграничаване на постоянни състояния или свойства, които нямат отношение към продължителността, от временни състояния, които се реализират в определен интервал.

Адвербиални изрази за време (например *в тази минута*) се комбинират само с временни състояния (Paducheva 1996: 137–138):

¹ Дейвид Даути изразява колебания за отделянето на агентивна група в рамките на постоянните предикати за състояние, които споделяме.

- 10.а. *В тази минута боледуваше.
 10.б. В тази минута ухаеше на рози.
 10.в. В тази минута тя го ненавиждаше.

Ако се наблюдават случаи на съчетание с глаголи, изразяващи постоянно състояние (10.в), това означава, че тези глаголи се употребяват и със значение за временно състояние (Paducheva 1996: 137).

Адвербиални изрази за квантификация (например *често, два пъти*) не се комбинират с постоянни състояния (Paducheva 1996: 139):

- 11.а. *Често съществувам.
 11.б. *Два пъти зная тази формула.
 11.в. *Често имах къща.
 11.г. *Често го обичам.

Комбинация с адвербиални изрази за продължителност в определен интервал (като *цял ден*) е възможна само при временните състояния (Paducheva, 1996: 140–141):

- 12.а. *Цял ден съществувам.
 12.б. *Цял ден зная тази формула.
 12.в. *Цял ден имам къща.
 12.г. Цял ден седя на дивана.

Доколкото тестовете за разграничаване на постоянни и временни състояния се основават на семантичната съчетаемост на лексикално равнище, те са валидни и за български.

5. ОТНОВО ЗА ВИДОВЕТЕ СЪСТОЯНИЯ

Скритите събитийни аргументи (*hidden event arguments*) се въвеждат за формалната семантична интерпретация на глаголи, изразяващи действие (Davidson 1967), и позволяват анализа на адвербиалните модификатори като предикати от първи ред, които добавят информация за събитието. Изреченията с предикат за събитие и с предикат за състояние имат различна логическа репрезентация: в първия случай – с три аргумента, единият от които е скрит аргумент за събитийност, а във втория – с два (Katz 2003: 461):

- 13.а. *Sandy kissed Kim.*
 Санди целуна Ким.
 13.б. λe [kiss (e, Sandy, Kim)]

- 14.a. *Sandy liked Kim.*
Санди харесва Ким.
 14.б. like (Sandy, Kim)

Доналд Дейвидсън (Davidson 1967: 92–93) приема, че глаголите за действие се характеризират с допълнителен скрит събитиеен аргумент, посредством който действието може да се характеризира по отношение на начина, мястото и времето, в които се осъществява. Така транзитивен глагол въвежда не двуместно, а триместно отношение между субект, обект и скрит събитиеен аргумент (който може да се реализира под формата на адвербиални модификатори, които характеризират събитието и се анализират като предикати от първи ред):

- 15.a. *Иван удари Петър.*
 15.б. *ле* [УДАРИ (Иван, Петър, е)]
 15.в. *ле* [УДАРИ (Иван, Петър, е) & ПРЕД (е, блока) & С (е, юмрук) & ПРЕЗ (е, нощта)]

Като следствие от анализа на Доналд Дейвидсън се налагат изводите, че събитията са част от света както обектите и по тази причина събитията могат да се броят, може да се реферират анафорично, могат да се разполагат в пространството и времето и може да им се приписват други свойства (Maienborn 2019: 27). Така се достига до следната дефиниция за събитие в рамките на теорията на Дейвидсън: *Дейвидсъновите събития¹ са пространствено-времеви единици с функционално интегрирани участници* (Maienborn 2005: 279).

Събитията се описват със следните свойства (Maienborn 2005: 280; Maienborn 2019: 30):

- Събитията могат да се възприемат сетивно.
- Събитията могат да се локализируют във времето и пространството.
- Събитията могат да се реализират по уникален (различен) начин.

На базата на това обобщение са изведени лингвистични тестове, които позволяват да се открият скритите събитийни аргументи (Maienborn 2019: 30):

Езиковите единици, изразяващи събитие, могат да бъдат инфинитивни компоненти (за английски) на перцептивни глаголи.

Езиковите единици, изразяващи събитие, могат да се комбинират с локативни и темпорални модификатори.

1 В този труд авторката използва термина *eventualities*, който възприехме да употребяваме със значение *ситуации* (от действителността), но твърдението се отнася до събития в тесен смисъл, а в по-късни трудове самата авторка употребява термина *events* при формулирането на дефиницията.

Езиковите единици, изразяващи събитие, могат да се комбинират с модификатори за начин, както и с езикови изрази, представящи други участници в ситуацията: комитативи, инструменти и др.

Някои автори пренасят анализа на Доналд Дейвидсън със скрити събитийни аргументи към описанието на предикати за състояние (Parsons 2000). Други (Kratzer 1995) анализират разликата между временни и постоянни предикати за състояние в рамките на противопоставянето: предикати със скрит събитийен аргумент (16.) и предикати без скрит събитийен аргумент (17.), и по този начин обясняват различното им поведение по отношение на локативните модификатори:

16. *tired*: $\lambda x \lambda e$ [TIRED (e, x)]
 изморен: $\lambda x \lambda e$ [ИЗМОРЕН (e, x)]
 17. *blond*: λx [BLOND (x)]
 рус: λx [РУС (x)]

Клаудия Майенборн комбинира класовете на Зено Вендлер с подхода на Доналд Дейвдсън (Maienborn 2004; 2005; 2007; 2019) и разделя предикатите за състояние на два типа: *предикати за състояние* (*state verbs*), представени от глаголи като *седя, стоя, лежа, чакам, блестя* и *спя*, които представят ситуации от действителността в смисъла на теоретичните постановки на Доналд Дейвдсън (състояния на Дейвдсън), и *стативни предикати* (*stative verbs*), представени от глаголи и прилагателни като *зная, тежа, притежавам, приличам, хубав, рус*, които не представят ситуации от действителността в смисъла на Доналд Дейвдсън (състояния на Ким; кимиански състояния) (Maienborn 2007: 2). Първата група са временни предикати за състояние, а втората – постоянни стативни предикати за състояние.

Предлага се следната диагностика за откриване на скрити събитийни аргументи (Maienborn 2019: 30) и следователно за различаване на временни предикати за състояние от постоянни стативни предикати:

Временните предикати за състояние могат да бъдат инфинитивни комплекси (за английски, а за български – *да* изречение) на перцептивни глаголи. В такъв контекст не се срещат постоянни стативни предикати:

- 18.а. *Нощем я виждам и чувам да спи.*
 18.б. *Често я виждаше пред къщата да стои по чехли.*
 18.в. **Видях я да знае някои истини.*
 18.г. **Видях я да обича момчето.*

Прави впечатление, че в този контекст могат да се срещнат само стативни предикати с неодушевен субект или одушевен неагентивен субект, който е съзнателен вършител, което е основа за допълнителна субкласификация.

Временните предикати за състояние могат да се комбинират с локативни адвербиални изрази за разлика от постоянните стативни предикати:

19.а. *В градината гледаше, без да мигне, към него.*

19.б. *Спеше в люлката.*

19.в. *Той стоеше върху цилиндъра.*

19.г. **Знае някои истини в парка.*

19.д. **Обича момчето пред хладилника.*

Същият модел може да се наблюдава и при адвербиали за начин, комитативи и други модификатори, които доразвиват вътрешната структура на ситуационните типове. Временните предикати за състояние се комбинират с тях, докато постоянните стативни предикати – не. Наблюдението се базира и на предходни изследвания, в които се посочва, че наречията за начин не може да се срещат с постоянни стативни предикати (Katz 2003: 459):

20.а. *Детето спи (спокойно / с братята си / без възглавница).*

20.б. **Той обича (спокойно / с майка си / без чужда помощ) момчето.*

Диагностиката ясно разграничава постоянните стативни предикати от временните предикати за състояние и в резултат на това се заключава, че временните предикати за състояние означават истински Дейвидсънови състояния, докато постоянните стативни предикати – не (Maienborn 2019: 64).

Разработва се алтернативен подход, според който постоянните стативни предикати се характеризират като кимиански състояния, и като се надграждат предходни постановки (Kim 1969; 1976), се показва, че постоянните стативни предикати не се подчиняват на анализа на Доналд Дейвидсън. Дефинират се по следния начин: *Кимианските състояния са абстрактни обекти за онагледяване на свойство P по отношение на негов носител x и на неговото време t* (Maienborn 2019: 46).

Свойствата на кимианските състояния са представени, както следва (Maienborn 2019: 47):

- Кимианските състояния не могат да се възприемат директно, да се локализируют в пространството и не могат да се реализират по уникален (различен) начин.
- Кимианските състояния могат да се локализируют във времето.

- Кимианските състояния могат да се реферират анафорично в дискурса.
- Отрицанието на кимианско състояние е също кимианско състояние.

Представените свойства предполагат следната лингвистична диагностика за кимиански състояния (постоянни стативни предикати):

- Езиковите изрази, с които се представят кимиански състояния, не могат да бъдат инфинитивни компленти на перцептивни глаголи (за български – да изречения), не се комбинират с локативни модификатори и езикови изрази, представящи допълнителни участници.
- Езиковите изрази, с които се представят кимиански състояния, се комбинират с темпорални модификатори:

21.а. *Тя беше (винаги / от два дни) уморена.*

21.б. *Той има къщата от две години.*

21.в. *През цялото време знаеше тази история.*

- Езиковите изрази, с които се представят кимиански състояния, са достъпни за анафорична референция:

22.а. [*Тя е уморена*]_i. [*Това*]_i скоро ще бъде забравено.

22.б. [*Ключът е изгубен*]_i. и [*това*]_i създава много проблеми.

- Отрицанието на езиков израз, с които се представя кимианско състояние, е отново езиков израз за кимианско състояние:

23.а. *Тя е уморена.*

23.б. *Тя не е уморена.*

Представената диагностика е надеждна за разграничаването на двата основни типа състояния: временни предикати за състояние (Дейвидсънови състояния), за които е характерен скрит събитиеен аргумент, и постоянни стативни предикати (кимиански състояния), които не могат да се интерпретират със скрит събитиеен аргумент. По този начин се надграждат различните класификации на ситуационните типове, състоянията се описват в единна теоретична рамка като нееднороден клас и се предоставят надеждни инструменти за определяне на принадлежността на даден глагол или предикативно прилагателно към съответния класификационен клас.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изследването показва, че съществуващите тестове за разграничаване на предикати за състояние за английски и други езици (руски) са валидни, ако не се основават на

граматични особености, които не са характерни за български. Достига се до заключението, че тестовете, при които се разчита на семантична съчетаемост на лексикално равнище (а не на семантична съчетаемост между лексикално и граматично равнище), работят и за български (с уговорката, че четирите ситуационни типа, предложени от Зено Вендлер, са много общи и понякога лингвистичните тестове не работят за всички подтипове). Анализът на Доналд Дейвидсън на глаголите за действие като предикати със скрит събитиеен аргумент успешно се пренася при анализа на т. нар. временни предикати за състояние и противопоставянето между двата типа основни състояния: постоянно състояние (кимианско състояние) и временно състояние (Дейвидсъново състояние), позволява формулирането на лингвистична диагностика, с която двата типа ясно се разграничават. Нещо повече: по този начин не само различните типове състояние се разглеждат в единна теоретична рамка, но се позволява и единно описание на глаголните предикати и предикативните прилагателни за състояние.

REFERENCES

- Andreychin 1983:** Andreychin, Lyubomir. "Verb Mood." In Stoyanov, Stoyan, ed. *Grammar of the Contemporary Bulgarian Literary Language*. Т. 2. *Morphology*: 351–371. Sofia: BAS, 1983. [In Bulgarian: Андрейчин, Любомир. „Наклонение на глагола.“ В: Стоянов, Стоян, ред. *Граматика на съвременния български книжовен език*. Т. 2. *Морфология*: 351–371. София: БАН, 1983.]
- Bach 1981:** Bach, Emmon. "On Time, Tense, and Aspect: An Essay in English Metaphysics." In Cole, Peter, ed. *Radical Pragmatics*: 63–81. New York: Academic Press, 1981.
- Carlson 1977:** Carlson, Gregory N. *Reference to Kinds in English*. PhD dissertation. University of Massachusetts, 1977.
- Charalozova 2021:** Charalozova, Katya. "The Category of Verb Aspect. Methodological Perspectives in Teaching Aspect in Bulgarian Schools Abroad." *Bulgarian Language*, no 1 (2021): 13–21. [In Bulgarian: Чаралозова, Катя. „Категорията вид на глагола и методически аспекти на преподаването ѝ в българските училища зад граница.“ *Български език*, кн. 1 (2021): 13–21.]
- Davidson 1967:** Davidson, Donald. "The Logical Form of Action Sentences." In Rescher, Nicholas, ed. *The Logic of Decision and Action*: 81–95. University of Pittsburgh Press, 1967.
- Dowty 1979:** Dowty, David. *Word Meaning and Montague Grammar: The Semantics of Verbs and Times in Generative Semantics and in Montague's PTQ*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1979.
- Filip 1999:** Filip, Hana. *Aspect, Eventuality Types, and Nominal Reference*. New York: Garland Pub, 1999.
- Katz 2003:** Katz, Graham. "Event Arguments, Adverb Selection, and the Stative Adverb Gap." In Lang, Ewald & Claudia Maienborn & Cathrine Fabricius-Hansen, eds. *Modifying Adjuncts*: 455–474. Berlin: Mouton de Gruyter, 2003.

- Kim 1969:** Kim, Jaegwon. "Events and Their Descriptions: Some Considerations." In Resher, Nicholas, ed. *Essays in Honor of Carl G. Hempel: A Tribute on the Occasion of His Sixty-Fifth Birthday*: 198–215. Dordrecht: Springer, 1969.
- Kim 1976:** Kim, Jaegwon. "Events as Property Exemplifications." In Brand, M. & Douglas Walton, eds. *Action Theory: Proceedings of the Winnipeg Conference on Human Action*: 159–177. Dordrecht: Reidel Publishing Company, 1976.
- Koseska-Tosheva & Satola-Stashkovyak 2016:** Koseska-Tosheva, Violeta & Yoanna Satola-Stashkovyak. "Bulgarian Language in Comparison with Polish and Other Languages." *Dzyalo – e-spisanie v oblastta na humanitaristikata*, no 7 (2016). https://www.abcdar.com/magazine/VII/Koseska-Satola_1314-9067_VII.pdf (accessed: 13.07.2021). [In Bulgarian: Косеска–Тошева & Сатола–Сташковяк: 2016: Косеска–Тошева, Виолета & Йоанна Сатола–Сташковяк. „Български език, съпоставен с полски и други езици.“ *Дзяло – е-списание в областта на хуманитаристиката*, бр. 7 (2016).]
- Kratzer 1995:** Kratzer, Angelika. "Stage-Level and Individual-Level Predicates." In Carlson, Gregory N. & Francis Jeffrey Pelletier, eds. *The Generic Book*: 125–175. The University of Chicago Press, 1995.
- Kutsarov 2007:** Kutsarov, Ivan. *Theoretical Grammar of the Bulgarian Language. Morphology*. Plovdiv University Press, 2007. [In Bulgarian: Куцаров, Иван. *Теоретична граматика на българския език. Морфология*. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2007.]
- Lakoff 1965:** Lakoff, George. *On the Nature of Syntactic Irregularity*. PhD dissertation. Indiana University, 1965.
- Lakoff 1966:** Lakoff, George. "Stative Adjectives and Verbs in English." *Mathematical Linguistics and Automatic Translation. UC Berkeley*: 1–16. <https://escholarship.org/uc/item/3qk519qr> (accessed: 09.07.2021).
- Maienborn 2004:** Maienborn, Claudia. "A Pragmatic Explanation of Stage Level / Individual Level Contrast in Combination with Locatives." In Agbayani, Brian & Vida Samiiian & Benjamin Tucker, eds. *Proceedings of the Western Conference on Linguistics 15*: 158–170. Fresno: CSU, 2004.
- Maienborn 2005:** Maienborn, Claudia. "On the Limits of Davidsonian Approach: The Case of Copula Sentences." *Theoretical Linguistics*, no 31 (2005): 275–316.
- Maienborn 2007:** Maienborn, Claudia. "On Davidsonian and Kimian States." In Comorovski, Ileana & Klaus von Heusinger, eds. *Existence: Semantics and Syntax*: 107–130. Dordrecht: Kluwer, 2007.
- Maienborn 2019:** Maienborn, Claudia. "Events and States." In Truswell, Robert, ed. *The Oxford Handbook of Event Structure*: 50–89. Oxford University Press, 2019.
- Nitsolova 2008:** Nitsolova, Ruselina. *Bulgarian Grammar. Morphology*. Sofia University Press, 2008. [In Bulgarian: Ницолова, Руселина. *Българска граматика. Морфология*. София: УИ Св. Климент Охридски, 2008.]
- Olsen 1997:** Olsen, Mary Broman. *A Semantic and Pragmatic Model of Lexical and Grammatical Aspect*. New York: Garland Publishing, 1997.
- Parsons 2000:** Parsons, Terence. "Underlying States and Time Travel." In Higginbotham, James & Fabio Pianesi & Achille C. Varzi, eds. *Speaking of Events*: 81–93. Oxford University Press, 2000.
- Paducheva 1996:** Paducheva, Elena Viktorovna. *Semantics Studies: Tense and Aspect Semantics in Russian; Narrative's Semantics*. Moscow: Jazyki slavyanskoj kultury, 1996. [In Russian: Падучева, Елена Николаевна. *Семантические исследования: Семантика времени и вида в русском языке; Семантика нарратива*. Москва: Языки славянской культуры, 1996.]

- Rothstein 2004:** Rothstein, Susan. *Structuring Events: A Study in the Semantics of Lexical Aspect*. Oxford: Blackwell Publishing, 2004.
- Ryle 1949:** Ryle, Gilbert. *The Concept of Mind*. London: Barnes & Noble, 1949.
- Van Valin & LaPolla 1997:** Van Valin, Robert D. Jr. & Randy L. LaPolla. *Structure, Meaning and Function*. Cambridge University Press, 1997.
- Vendler 1957:** Vendler, Zeno. "Verbs and Times." *Philosophical Review*, no 56 (1957): 143–160.
- Walkova 2012:** Walková, Milada. "Dowty's Aspectual Tests: Standing the Test of Time but Failing the Test of Aspect." *Poznan Studies in Contemporary Linguistics*, vol. 48, issue 3 (2012): 495–518.